

ČJA/P1.A/Distanční výuka/Učební text č. 1 a č. 2

1. Cíl – Výklad nové látky a její upevnění

2. Téma -

- Jazyk jako nástroj komunikace, spisovná čeština, obecná čeština, nářečí
- Slovo a slohové rozvrstvení slovní zásoby

Pomůcky: Učebnice (malá) „Český jazyk pro odborná učiliště“ – str. 5 - 6, 10 - 12

3. Výklad a zápis:

Obecné výklady o jazyce

Důvody výuky českého jazyka:

1. Čeština - nástroj dorozumívání (komunikativní funkce).
Spisovná čeština - předepsaná výslovnost a pravopis na rozdíl od obecné češtiny, kterou lidé většinou mluví; spisovná čeština má složitější větnou stavbu a bohatší slovní zásobu.
2. Čeština jako nástroj myšlení - bez přesného vyjadřování nelze vyjádřit složitější myšlenky, těžko může existovat duševní rozvoj. Čeština je vedle matematiky hlavním vyučovacím předmětem (na vysvědčení na prvním místě). Výcvik v poznání stavby jazyka a v přesném vyjadřování vede k přesnému myšlení.
3. Čeština je základním pojítkem příslušníků českého národa.
4. Znalosti češtiny jsou nezbytné i pro výuku cizích jazyků.
5. Znalosti češtiny nezbytné pro hlubší chápaní umělecké literatury.
6. Praktické uplatnění v životě - např. novináři, učitelé, spisovatelé, mluvčí různých úřadů, herci apod.; ale má význam i pro profese a lidi ve službách (učební obor „stravovací a ubytovací služby) - dokonalá výslovnost, vyjadřovací schopnosti = vystihnout přání zákazníka; pravopis, např. cedule před restaurací, upoutávky, jídelní lístek, aj.

Český jazyk je ucelený rozsáhlý systém (jako např. vesmír), který nikdo nezná a neovládá zcela a dokonale.

Význam pravopisu:

1. záznam jazykových projevů

2. zaručuje rychlé porozumění obsahu:

např. **mýt** (*si ruce*) x **mít** (*peníze*)

led (*zmrzlá voda*) x **let** (*letadlem*)

pil (*vodu*) x **pyl** (*prášek v květech*)

výška (*rozměr*) x **vižka** (*malá věž*)

Bohatství jazyka - např.

„je živý“ = živé povahy

„je živ“ = žije

„manželé“ = muž a žena

„manželové“ = ženatí muži

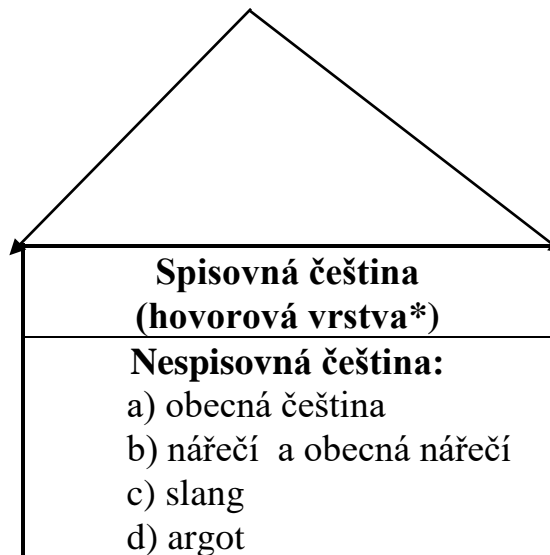
o letech (*rocích*) x **o létech** (*ve významu letní období*)

Ze slova „**srdce**“ lze odvodit → srdeční, srdečný, srdčitý, srdcovitý, srdcový

Spisovná čeština, obecná čeština a útvary nespisovné

Čeština se vyvinula během tisíciletého vývoje českého národa. Národní jazyk, tj. čeština se dělí na nespisovnou češtinu a na češtinu spisovnou, která se vyvinula **z nářečí středočeského**.

Národní jazyk (češtinu) je možné si představit jako **dům o několika patrech**, kdy v nejvyšším poschodí je „spisovná čeština“:

Spisovná čeština = nejdůležitější útvar národního jazyka s všestranným použitím podle různých funkcí (prostředky **hovorové, knižní, odborné, publicistické, umělecké**) – vznikla z nářečí středočeského.

*) **Hovorová vrstva** spisovné češtiny jsou taková **slova hovorová**, která jsou ještě **spisovná v mluvené podobě češtiny**, ale v pisemné podobě už nejsou plně spisovná a mají blíže k nespisovné obecné češtině (např. hovorové „táta“ x spisovné „otec“; hovorové „garsonka“ x spisovně „garsoniéra“, hovorové „motorka“ x spisovně „motocykl“ atd.)

Nářečí _____ = nespisovný útvar národního jazyka rozšířený jen na určité části českého jazykového území:

- a) Nářečí **česká**; např. „Dej mouku ze mlejna na vozejk“.
- b) Nářečí **hanácká**; např. „Dé móku ze mléna na vozék“.
- c) Nářečí **moravskoslovenská**; např. „Daj múku ze mlýna na vozík“.
- d) Nářečí **lašská**; např. „Daj muku ze mlyna na vozik“.

Obecná nářečí = jsou nadnářeční útvary národního jazyka, které vznikly vyrovnaním rozdílů (nivelizací) nářečí; nejdůležitější je obecná čeština (slova z **obecné češtiny** – samozřejmě **nespisovná**: furt, kibic, flákač, šiknout se aj.), ale existuje např. také obecná hanáctina aj.

Obecnou češtinou mluví v běžné řeči drtivá většina Čechů.

Jihozápadočeské nářečí v jižních Čechách (také na Strakonicku):

Spisovně:	Nespisovně:
tatínkův vůz, tatínkova čepice	tatínk <u>ovo</u> vůz, čepice
pros	proš
přes zimu	pře <u>j</u> zimu
ať, vždyť	aj <u>ť</u> , vždy <u>jt</u>
České Budějovice	Čes <u>ký</u> Budě <u>jce</u>

Slang (čti „slenk“) = nespisovný útvar národního jazyka – je to mluva lidí, kteří mají buď společnou práci (profesní slang), nebo společné zájmy, koníčky. Příklady: **žákovský a studentský slang** – místo spisovného „pětka“ – bajle, bomba, petarda, koule; místo „matematika“ – „mát’a“, místo „dějepis“ – děják

lékařský slang – „teče nám dovnitř, dejte ho na JIPku“ – místo spisovného „pacient krvácí dovnitř, dejte ho na jednotku intenzivní péče“

Argot = je mluva zlodějů, vrahů, vězňů, narkomanů, společenské spodiny – jde o nejnižší patro, spíše o sklep „celého domu“ národního jazyka (viz v úvodu). Příklady slov: čórnout = ukrást, bahno = pivo, máčka = cigarety značky Marlboro, mergle = peníze, skéro = marihuana, bručet = sedět ve vězení. Argotická slova skrývají, maskují svůj skutečný význam, aby mluvě těchto lidí ostatní nerozuměli.

Slohové rozvrstvení slovní zásoby

1) Podle příslušnosti k útvarům národního jazyka:

a) spisovná slova

b) nespisovná slova

- slova obecné češtiny - flink, furt, mindrák
- slova nářeční - gatě, hnětýnka
- slova oblastní - dědina, hody
- slova slangová - šichták, hrubka, bajle
- slova argotická - mergle, čúro = nůž

2) Podle slohového zabarvení - slova knižní (zpívati, chrabrý, vatra = oheň)

- slova hovorová (panelák, automobilka, fandit)
- termíny = odborné názvy (draslík, tetanus, částice)

3) Podle citového zabarvení a) Citově nezabarvená - neutrální

b) Citově zabarvená

- **kladně** = (spinkat, miláček)
- **záporně** = (štekna, chrnět)

Dva domácí úkoly pro žáky:

Úkol č. 1

Na webové adrese „Slovník spisovného jazyka českého“:

<https://ssjc.ujc.cas.cz>

vyhledejte význam slov

srdeční =

srdečný =

srdčitý =

srdcovitý =

srdcový =

(všechna jsou odvozena od slova „srdce“).

Ke každému slovu význam napište a pošlete mi na e-mail:

reditel@sousvodnany.cz

Úkol č. 2

Samostatná písemná práce žáků

Určete v následujících slovech kořeny, předpony a přípony:

(**Kořen** = část slova, kterou mají příbuzná slova společnou a která je nositelkou společného významového jádra.)

Zálesák, vylovený, rozkousat, stromeček, myslit, rozzuřit, okov, viset, objev, oběhnout, vítězství, malíček, nábytek, rozhlas, zbytek, zavalitý, noviny, zmýlit se, hmyz, zčernat, slepit, bezzubý, cenný, vidět.

- Postup řešení:
- 1) Pročtete si str. 10 - 11 v malé učebnici „Český jazyk pro odborná učiliště“ – **nadpis kapitoly je „Obměny hlásek v příbuzných slovech“** (v některých vydáních učebnice to mohou být jiné stránky – pak to berte podle nadpisu kapitoly)
 - 2) Rozdělení slov napište tímto způsobem, např.
Zálesák= zá-les-ák (zá = předpona, les = kořen, -ák = přípona)
Takto rozdělte na předponu, kořen a příponu všechna **odvozená slova** (viz výše – pokračujte slovem „vylovený“) a pošlete mi na e-mail:
reditel@sousvodnany.cz
 - 3) Poznámka – některá slova nemusí mít předponu, některá nemusí mít příponu a některá slova nejsou odvozená z jiných slov (to znamená, že celé slovo je jen „kořen“ – neodvozené slovo)